

Відгук
на дисертацію
Павленко Ганни
Володимирівни
040321
Ганна Володимирівна
040321
040321
040321

ВІДГУК

опонента на дисертацію **Павленко Ганни Володимирівни**
«Особистісні диспозиції як ресурс психологічного благополуччя в умовах невизначеності», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність дисертаційного дослідження Павленко Ганни Володимирівни зумовлена викликами сучасного суспільства – інтенсивними процесами глобалізації, нестабільністю економічних інститутів, фінансовою напруженістю, зниженням рівня та якості життя населення, його соціальної та психологічної безпеки. Постійне зростання стресогенності в сучасному суспільстві формує замовлення на дослідження, спрямовані на виявлення умов та чинників надання ефективної психологічної допомоги населенню. Предметом численних психологічних досліджень закономірно стають феномени позитивного функціонування людини: «щастя», «психологічне благополуччя», «ресурси особистості», «задоволеність життям», «якість життя» тощо. І в цьому аспекті дисертаційне дослідження Г.В. Павленко, спрямоване на розкриття та актуалізацію внутрішніх ресурсів особистості, що забезпечують їй самостійність життєвих виборів та допомагає протидіяти негативному впливу середовища, має велику перспективу подальшої реалізації і втілення в психологічну практику.

Наукова новизна дисертації полягає у розкритті ролі внутрішніх ресурсів психологічного благополуччя, особистості в різних умовах суспільного життя. Такий холістичний розгляд проблеми суттєво доповнює наявні дослідження феномена психологічного благополуччя. Вагомим результатом роботи є розробка та емпірична верифікація моделі впливу невизначеності життя та особистісних диспозицій на психологічне благополуччя особистості. Зазначена модель розкриває роль особистісних

ресурсів, маніфестованих через життєстійкість, почуття пов'язаності та довіру до себе, в якості як універсальних, так і специфічних механізмів підтримки психологічного благополуччя в різних умовах суспільного життя.

Отримані в дисертаційному дослідженні наукові здобутки можуть бути ефективно *використані в практиці* моніторингу оптимальності психологічного стану різних категорій людей в ситуації особистісної невизначеності, їхньої мотивації, професійної залученості, оцінки та контролю важливих психологічних та соціально-психологічних аспектів професійного життя для підвищення рівня їх психологічного благополуччя. Прикладне значення отриманих результатів дослідження полягає також у тому, що вони можуть стати основою для розробки рекомендацій щодо визначення нових терапевтичних та корекційних підходів до подолання проблем особистісної невизначеності, терапії ряду станів, що супроводжуються суб'єктивним відчуттям зниження цінності життя, втрати інтересу до нього, та створять основу для профілактики та діагностики такого роду розладів, що є важливим завданням психологічної науки.

Поставлена мета та завдання дослідження є свідченням наукової компетентності дисертантки. Загалом, слід відмітити, що Ганна Володимирівна своєю роботою показала високий рівень кваліфікації, вміння на теоретичному та практичному рівні виконувати поставлені завдання.

Дисертанткою здійснено ґрунтовне узагальнення основних теоретичних підходів до досліджуваної проблеми та визначено зміст базових понять. Виділено два основні підходи щодо розуміння та вивчення психологічного благополуччя: евдемоністичний та гедоністичний. Конструкт «невизначеність» розуміється як невід'ємний компонент життя та характеристика середовища, коли складно або неможливо прогнозувати події. У результаті здійсненого аналізу особистісні ресурси визначено як інтегральну характеристику особистості, що об'єднує актуальні та потенційні засоби реалізації, досягнення цілей та подолання перешкод на життєвому шляху.

Виокремлено особистісні диспозиції (життєстійкість, почуття зв'язності, толерантність до невизначеності, автономність в контексті суб'єктної регуляції, довіра до себе та цінності), які можуть виконувати ресурсну роль у різних умовах життєдіяльності особистості.

Для реалізації завдань дослідження застосовано 9 діагностичних методик. Важливим результатом роботи є розробка авторської графічної методики вивчення суб'єктивної оцінки ступеня визначеності життя, яка може бути ефективно застосована і як інструмент, що дозволяє оцінити рівень визначеності життя, і може використовуватись в практиці психокорекції та психологічного супроводу. Заслугує також позитивного відзначення обсяг вибірки досліджуваних – 486 осіб, віком від 17 до 46 років.

Діагностичний матеріал дозволив отримати низку вагомих результатів дослідження, зокрема: визначено ресурсну роль для психологічного благополуччя особистісних диспозицій, які визначаються як схильність особистості до певних проявів суб'єктної активності, що обумовлені попереднім досвідом та оцінкою ситуації; виявлено закономірності прояву чинників життєстійкості як ресурсу суб'єктивного благополуччя залежно від умов життя; показано особливості прояву толерантності до невизначеності як ресурсу суб'єктивного благополуччя в умовах непередбачуваних змін життя; встановлено значення довіри до себе як значущого медіатора між невизначеністю життя та психологічним благополуччям у звичних та непередбачуваних умовах життя; встановлено статево-вікові особливості виявлених закономірностей; розроблено моделі, які розкривають вплив суб'єктивної невизначеності життя на суб'єктивне благополуччя особистості з урахуванням особистісних диспозицій та визначенням їх інваріантних та варіативних складових.

Загалом, слід відмітити логічність та послідовність дисертаційної роботи. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, належним чином обґрунтовані, чітко продумана послідовність

викладення матеріалу. Джерельна база, опрацьована дисертанткою, відзначається широтою та глибоким аналізом. Застосування адекватних методів статистичної обробки отриманих емпіричних даних сприяє досягненню мети дослідження.

Результати дисертаційного дослідження мають достатньо широку *апробацію* – на десяти масових наукових заходах, *впроваджені* в практику підготовки фахових психологів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та *повністю викладені* в 16 наукових працях, 4 із яких у наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України, 1 – у зарубіжному науковому виданні.

Таким чином, якісно здійснений теоретичний аналіз проблеми, застосування адекватних стосовно поставлених завдань методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належний аналіз та узагальнення отриманих емпіричних результатів, свідчать про їх достовірність, а також *належну наукову обґрунтованість сформульованих в дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій*. Усі результати сприймаються переконливо, не викликаючи сумнівів щодо процедурно-діагностичного перебігу емпіричного дослідження та інтерпретації його результатів.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Ознак порушення дисертантом *академічної доброчесності* не встановлено.

Разом з тим, до дисертаційної роботи можна висловити певні *побажання та зауваження*:

1. При плануванні емпіричного дослідження було б доцільно більше звернути увагу на формування вибірки досліджуваних. Хотілося б почути детальнішу аргументацію стосовно виділення двох категорій досліджуваних: «у звичних умовах суспільного життя» (до карантину) та «непередбачуваних умовах суспільного життя» (під час карантину). Адже серед досліджуваних першої групи, очевидно, знайшлися би такі люди, для яких характерні ознаки

особистісної невизначеності. Введення карантину, безумовно, спричинило незручності для багатьох. Проте, мабуть, була й частка серед досліджуваних другої групи, для яких ситуація невизначеності не характерна.

2. На наш погляд, аналіз отриманих результатів стосовно особистісних диспозицій як ресурсів психологічного благополуччя має бути більш системним. Так, наприклад, авторкою дослідження виділені особистісні диспозиції, такі як «життєстійкість, почуття зв'язності, толерантність до невизначеності, автономність в контексті суб'єктної регуляції, довіра до себе та цінності», які, звичайно, можуть виконувати ресурсну роль у різних умовах життєдіяльності особистості. Проте, діапазон особистісних якостей, які можуть бути чинниками та механізмами психологічного благополуччя особистості міг би бути значно ширшим. Особистісні (інваріантні) ресурси психологічного благополуччя значною мірою можуть бути пов'язані з показниками самоствалення та самореалізації особистості як її інтегральних характеристик, з життєвими цілями, смислами, планами на майбутнє, а також із порушенням особистісної цілісності тощо.

3. Текст третього та четвертого розділів роботи, на нашу думку, є дещо перевантаженим описом структурних моделей впливу особистісних диспозицій на суб'єктивне благополуччя особистості та їх порівняння в різних умовах життя. На нашу думку, ця частина роботи набула б більшої ґрунтовності якщо б акцент з констатування отриманих емпіричних результатів більшою мірою був би зміщений на інтерпретацію їх психологічного змісту. Надані рекомендації щодо підтримки психологічного благополуччя особистості мають досить загальний характер. Цю частину роботи варто було б доповнити більш конкретними рекомендаціями щодо шляхів практичного використання отриманих у дослідженні результатів.

Висловлені зауваження жодним чином не знижують наукової цінності цього актуального, глибокого, самостійного дослідження та викладених у ньому наукових результатів, вони носять дискусійний характер і не можуть

вплинути на обґрунтовану вище загальну високу оцінку роботи.

Дисертаційне дослідження має комплексний, завершений характер і розкриває нові обрії психологічного дослідження вказаної проблематики.

Висновок:

Дисертаційна робота «Особистісні диспозиції як ресурс психологічного благополуччя в умовах невизначеності» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що мають широкий спектр їх застосування і в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання для загальної психології та психології особистості.

Робота відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Павленко Ганна Володимирівна заслуговує здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Опонент,
завідувач лабораторії психології
особистості імені П.Р. Чамати
Інституту психології імені Г.С. Костюка
НАПН України,
доктор психологічних наук, професор

Сердюк Л.З.

